

A 2000-ben kitermelhető fatömeg fafaj és méretcsoport szerinti megoszlása

Dr. Sali Emil elvtárs által megtartott előadásból alkalmunk volt megismerni a 2000-ben rendelkezésre álló élőfakészlet nagyságát. Ezúttal tájékozódjunk a kitermelhető fatömeg nagyságrendjéről, annak fafajonkénti, használati módonkénti és méretcsoport szerinti megoszlásáról. A kitermelési prognózis szempontokat és eligazítást ad a fafajpolitika formálására, a faáru-gazdálkodásra, az export, az import várható alakulására és a fafeldolgozó ipar fejlesztési koncepciójának kialakítására.

A felsorolt okok miatt a kitermelési prognózisnak az erdőgazdálkodás és a fafeldolgozás fejlesztése szempontjából nagy a jelentősége. Ezért igyekeztünk a prognózist olyan módszerrel összeállítani, amelyik a legnagyobb valószínűséggel közelíti meg a 2000-ben levő állapotot. Emiatt nem alkalmaztuk a bázisidőszak tendenciáit előre vetítő trendszámitási módszereket, hanem a rendelkezésre álló üzemtervi adatokból, és modellszerűen felépített fejlesztési elképzelésekből számszerűen vezettük le a kitermelhető fatömeget és annak összetételét. A prognózisban nem a választékok volumenét adjuk, mert az a fahelyettesítő és a fafeldolgozási technikai színvonalának fejlődésével változhat, hanem a fafajonkénti fatömeg vastagsági méretcsoportonkénti megoszlását mutatjuk ki. Abból a választékok méreteinek ismeretében a választékmegoszlás a következő 25 év bármelyik szakaszában becsülhető.

Az üzemtervi adatok 2000-ig történt előre vetítése arra utal, hogy az eddigi tendenciák részben módosulnak. Fokozatosan elfogynak az elő- és véghasználati, egyes fafajokban kialakuló tartalék-fakészletek. Alapvetően módosul az előhasználatok módszere. Korábban az előhasználatok során a középkorú, és az érettséghez közel álló faállományokból számottevő fatömegeket termeltünk ki. A jövőben az erdőnevelési eljárások folyamatban levő korszerűsítése folytán az erdőnevelés súlypontja a fiatal és a középkorú állományokra tevődik át. Ez természetesen a kitermelhető fatömeg nagyságrendjét, és méret szerinti összetételét alapvetően befolyásolja.

A kitermelhető bruttó fatömeg számításához rendelkezésünkre állt a 2000-re prognosztizált erdőterület nagysága, a fafajok, azon belül a korosztályok, és a fatermési osztályok megoszlási aránya. Szükségünk volt még a fafajonkénti átlagos sűrűségi adatokra és a vágáskorokra. A korosztályok várható megoszlását az erdőrendezőség által összeállított jelenlegi korosztályviszonyokból korbitással határoztuk meg. Természetesen figyelembe vettük a vágásérett állományoknak időközben történt kitermelését, az új erdőtelepítések, fásítások és felújítások belépését. A fafajonkénti átlagos sűrűség meghatározásához kigyűjtöttük az erdőrendezőség által kimutatott korosztályviszonyoknak megfelelő fatömegeket az új fatermési táblákból. Ezeket összevetettük az erdőrendezőség jelenlegi adataival, amelyeket a régi fatermési táblákból, illetve vágásérett állományok esetében törzskiszámlálással vagy próbateres becsléssel határoztak meg. A két m^3 szám ismeretében számítottuk a sűrűséget. Az így nyert sűrűségi adatokat 5⁰/₀-kal növeltük, ezáltal növeltük figyelembe a fatermesztés színvonalának fejlődését. A vágáskorokat az „Erdőművelés” c. útmutatóból vettük, amely főbb fatermési típusonként és célállományonként tárgyalja a vágáskorokat.

Ezek után tölgy és akác esetében a Fekete, a többi fafaj esetében az ERTI által készített új fatermési táblák alapján kiszámítottuk a növedéket, majd abból prognosztizáltuk a 2000-ben kitermelhető fatömeget fafajonként, tölgy, bükk, cser, gyertyán és akác esetében eredet szerint, elő- és véghasználati bon-tásban.

A 2000-ben kitermelhető fatömeg a várható kb. 11 millió m^3 növedékkel szemben kb. 20%-kal kevesebb, 8,82 millió m^3 lesz, aminek 54,6%-a véghasználati kitermelésből, 45,4%-a pedig előhasználatokból (tisztításokból, gyérité-sekből) kerül ki.

Tölgyből az összfatömeg 21,0%-át termeljük az 1974. évi 17,6%-kal szemben. A hazai, némes cellulóznýarak és fűzek aránya 21,9% lesz, szemben az 1974. évi 12,8%-kal. A cser 13,3% lesz, szemben a 19,2%-kal, a fenyők 12,3%-kal szerepelnek majd 7,2% helyett. A bükkarány 2000-ben 10,0% lesz, míg 1974-ben 10,9% volt. A gyertyán 9,1% lesz és 6,1% volt, az akác 6,5% lesz és 20,4% volt, végül az egyéb lombos fafajok 2000-ben 5,9%-ot tesznek ki a közel azonos 5,8%-kal szemben.

Az előhasználati arányok 2000-ben csökkenő sorrendben a következőképpen alakulnak: fenyőnél 79,7%, hazai nyáaknál 75,9%, némesnyáaknál 62,0%, egyéb lombosoknál 51,5%, gyertyánál 47,7%, tölgy-nél 42,9%, akác esetében 37,7%, cellulóznýárnál 34,7%, cser-nél 34,6%, végül a bükk esetében 17,9%.

Sarjeredetű állományokból kerül ki előhasználatban gyertyán esetében a bruttó fatömeg 42,5%-a, akác esetében 33,7%-a, cser esetében 31,9%-a, tölgy esetében 21,1%-a, bükk esetében 13,3%-a. A felsorolt fafajok együttes előhasználatában a fatömeg 27,9%-át termeljük majd sarjeredetű állományokból. Véghasználatban sarj lesz az akác 69,8%-a, a gyertyán 42,6%-a, a tölgy 41,2%-a, a cser 28,5%-a, a bükk 17,5%-a, átlagosan 36,5%-a.

Az eddig megismert összes elő- és véghasználati bruttó fatömeg vastagsági méretcsoportok szerinti megoszlását a Dér-földi-féle méretcsoport táblázatok segítségével határoztuk meg. A táblán látható, hogy az összes bruttó fatömegből számítottuk a nettó és a termelési apadékokat. A termelési apadékokban csak a kitermelési, a kéreg és a számbavételi apadék szerepel. A nettó fatömeget 5 cm-nél vastagabb és vékonyabb részre tagoltuk. Az 5 cm-nél vastagabb fatömegből kikerülő iparifát 5—17 cm-es, 18—24 cm-es, 25—34 cm-es és 35 cm-nél vastagabb csoportokra bontottuk. A tűzifát vastagsági méretcsoport bontás nélkül adjuk. Az 5 cm-nél vékonyabb fatömeget a távlatban iparifaként hasznosítható 3—4 cm-es és egyéb gallyfa csoportosításban mutattuk ki.

A számításokat két változatban végeztük el. Az első változatban a fatermési táblákból meghatározott, a másodikban a 3 éven át ténylegesen végrehajtott vég- és előhasználatban talált mellmagassági átmérők és fmagasságok felhasználásával számítottuk a méretcsoportok közötti megoszlást.

A két változatot azért tartottuk szükségesnek bemutatni, hogy ezzel is bizonyítsuk a korszerű erdőnevelési eljárások bevezetésének 2000-ig jelentkező hatásait a méretcsoportok megoszlásában. Látható, hogy az előhasználati arány növekedése, az előhasználatnak a vékonyabb állományok felé történő eltolódása és a hosszúfás termelési rendszerek nagyobb térhódítása következtében a már ismertetett összetevőket tartalmazó termelési apadékok 14,3%-ról 17,9%-ra növekednek. Természetesen ezek az adatok nem tartalmazzák a ma még nem értékesíthető, fő mellett visszamaradó fatömeget, mint apadékokat. Az 5—17 cm-es méretcsoportba tartozó fatömeg az első, tehát a fatermési táblák alapján számított változatban 22,5%, a tényszámok alapján számított második változatban 19,1%. A 18—24 cm-es méretcsoport-hoz tartozó fatömeg az első változatban 12,0%, a másodikban 16,9%, a 25—34 cm-es méretcsoport fatömege az elsőben

7,6%, a másodikban 13,8%, 35 cm-en felül az első változatban a fatömeg 2,9%, a másodikban 5,7%-a található. A vastag tűzifa 2000-ben a 22,4%-os szintről 19,5%-ra esik vissza, a 3–4 cm-es vékony iparifaarány az I. változatban 1,4, a II.-ban 0,7%. Az egyéb gallyfa az I. változatban 16,2%, a II.-ban 7,2%.

Általában látható, hogy a vékonyabb méretcsoportok felé tolódik el a kitermelésre kerülő fatömeg. Ennek a bekövetkezését a következőkkel indokolhatjuk.

Egyrészt az 1956-ban kiadott Erdőnevelési Utasításnak a pozitív gyérítésre vonatkozó tételét sok helyen nem helyesen értelmezték, és ez az 1966–68-as adatok szerint túlzott erejű nevelővágásokhoz vezetett. A vágáskort közvetlenül megelőző években is megvolt a gyérítések végrehajtásának a lehetősége. Ennek eredményeként a nevelővágások során kitermelt fatömeg az állományok korával együtt növekedett és így az előhasználati fatömegből több és vastagabb méretű iparifaválaszték került előállításra. Másrészt az új fatermési táblák már normatív jellegű előhasználati fatömegadatokat és törzsszámozokat tartalmaznak. Ezek szerint amint arról korábban már szó volt, a nevelővágások zömét a vágáskor első felére kell koncentrálni, amikor az állomány még fokozott mértékben képes a nevelővágásra reagálni. A nevelővágások belevágási erélye a tisztításokat követően fokozatosan növekszik, a törzskiválasztó gyérítések végén tetőzik, és a növedékfokozó gyérítések során fokozatosan csökken.

Harmadsorban az erdők korosztálymegoszlása alapvetően befolyásolja a kitermelhető fatömeg méret szerinti összetételét. A felszabadulás óta végzett nagyarányú erdőtelepítési, fásítási és erdőfelújítási munkák eredményeként létrejött fiatalosok a következő 25 évben még zömmel vékony anyagot szolgáltatnak. Ez az előhasználati fatömeg egyre nagyobb súllyal jelentkezik a kitermelhető fatömegben. A következő tervidőszakokban beerdősítésre kerülő, mezőgazdasági művelés alól kivont területek az arányt méginkább a vékonyabb méretcsoportok felé tolják el.

A továbbiakban ismerkedjünk meg a 2000-ben kitermelhető fatömeg fafajonkénti méretcsoport megoszlásával. Az adatokat az új fatermési táblákban szereplő átlagos mellmagassági átmérő alapján számítottuk. Az adatokból megállapítható, hogy a tölgy és a nyárok a két vastagabb méretcsoportban közelállnak az átlagoshoz. A bükk, a fenyők és a fűzek esetében az arányok az átlaghoz képest a vastagabb, a cser, a gyertyán, az akác és az egyéb lombos fajok esetében a vékonyabb méretcsoportok felé tolódnak el. A 35 cm-nél vastagabb méretcsoportba jutó fatömeg valamennyi faj esetében jelentősen csökken. A cser, a gyertyán, az akác, a fenyők esetében majdnem eltűnik.

Úgy vélem, hogy a 2000-re kidolgozott fafaj szerinti használati fatömeg és vastagsági méretcsoport-prognózis érzékelteti a várható pozitív és negatív irányú változásokat. Ezekből az adatokból mind az erdőgazdaságok, mind a fafeldolgozó ipar, mind az erdőrendezőségek, mind az ágazati felügyeleti hatóság kialakíthatja a következő 25 év legfontosabb tennivalóit.

Szarvashántás ellen érdekes védekezési móddal próbálkoznak az Eifel-hegységben (NSZK). Rudaskorú lucosok megvédendő törzseinek veszélyeztetett részén a sima kérget beirdalják (megkarcolják). Hektáronként általában 800 törzset kezelnek így és a hegedés következtében eldurvult felületű kérget a szarvas nagyrészt elkerüli. A kéregsebzésnek hátrányos következményei eddig nem mutatkoztak.

(ALLG. FORSTZEITSCHRIFT 1975. 38.)